

Bogata zgodovina in idej polna prihodnost

Pogovor z Ireno Lačen Benedičič

Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani je spomenik dosežkov slovenskega alpinizma, planinske poti slovenskega naroda. Sedmega avgusta letos, ko je praznoval tudi Aljažev stolp vrh Triglava 125 let, je muzej slovesno praznoval deseto obletnico uspešne poti, ki je več kot upravičila dolgoletna prizadevanja slovenskih planincev za njegovo postavitvev.

O prehojeni poti od ideje do uresničitve, o poslanstvu, sedanjosti in viziji smo se pogovarjali z vršilko dolžnosti direktorice Gornjesavskega muzeja Jesenice Ireno Lačen Benedičič.

Najprej vam in vsem vašim sodelavcem iskreno čestitam za uspešno zgodbo, ki jo s planinskim muzejem pišete že deset let. Kakšna je sploh zgodovina muzeja – kako je prišlo do zamisli in nato do njene uresničitve?

Pobuda ali želja, da bi Slovenci imeli planinski muzej, je stara skoraj sto let. Že zelo zgodaj so v *Planinskem vestniku* pisali o tem, da bi si Slovenci vendarle zaslužili muzej, kjer bi se zapisovala in hranila dediščina s področja gornjštva. Kmalu po drugi svetovni vojni se je začelo sistematično zbirati gradivo in pri tem so bili najaktivnejši člani alpinističnega odseka PD Jesenice, ki so zbrane predmete podarili sosednjemu PD Dovje-Mojstrana. Ti so predmete uredili in razstavili leta 1984, ko je Triglavski naravni park (TNP) ustanovil Triglavsko muzejsko zbirko v Mojstrani, pri čemer so sodelovali tudi sodelavci Gorenjskega muzeja in drugi. Na območju takratne občine Jesenice je deloval tehniški muzej Železarne Jesenice. Ker je bila zgodovina povezana z železarstvom, so tam veliko predmetov restavrirali, konzervirali, popravili ali naredili, med drugim tudi makete, ki so danes razstavljene v SPM. Ko je prišlo do razpustitve tehniškega muzeja, je takratna občina leta 1991 ustanovila samostojni javni zavod, muzej Jesenice, ki je deloval na skorajda enakem območju kot danes. Ko je nastala samostojna občina Kranjska Gora, so se odločili, seveda z veliko podporo in željami planincev in s PZS, da Triglavsko zbirko, ki je bila pred tem v sosednji stavbi, zaupa in prenese na javni zavod Jesenice. Leta 1997 smo dobili v muzeju strokovno sodelavko, kustosinjo za zgodovino planinstva, ki je nadaljevala z zbiranjem gradiva in materiala, ki ga je pred tem vzorno zbiral predsednik PD Dovje-Mojstrana, Avgust Delavec. Pri tem so aktivno vlogo odigrali domači planinci, med

drugimi Miro Eržen, poznejši sodelavec muzeja, ki ga je občina imenovala za vodjo izgradnje projekta Slovenski planinski muzej. Tako je prihajalo do več poskusov sofinanciranja izgradnje, pridobitve dokumentacije in izvedbe projekta. Po več neuspešnih poskusih je poleti 2007 takratni predsednik vlade Janez Janša položil temeljni kamen in leto zatem je občina oddala vlogo na razpis Evropskega sklada za regionalni razvoj s partnerji, med katerimi je bila PZS, Triglavski narodni park, PD Dovje-Mojstrana, Gornjesavski muzej Jesenice). Med gradnjo je prišlo do pomanjkanja finančnih sredstev, zato je bila ustanovljena Ustanova Avgusta Delavca, ki so jo ustanovili PZS, Slovenski gorniški klub Skala, PD Dovje-Mojstrana. To je bilo ključno, da se je investicija lahko uspešno zaključila, sredstva pa so prispevali tudi številni posamezniki in planinska društva.

Slovesnosti ob 10-letnici praznovanja se je udeležil tudi predsednik države Borut Pahor, ki je muzeju zaradi vseh zaslug izročil posebno priznanje. Dejal je, da je muzej simbol naše ljubezni do gora, ki je vrojena v slovensko srce. Triglav pa eden redkih simbolov, ki ne razdvaja, in to veliko pove o naših vrednotah.
Foto: Kati Žvan, arhiv GMJ – SPM

Slovenski planinski muzej je obiskalo že več kot 100.000 domačih in tujih obiskovalcev.

Foto: Zdenka Mihelič

Z odprtjem muzeja 7. avgusta leta 2010 so se slovenskim planincem uresničile stoletne sanje. Ker je muzej povezan s prebujanjem naroda in domoljubjem, je to eden najpomembnejših slovenskih muzejev. V čem se domoljubje izraža v muzeju?

Domoljubje in identiteta Slovencev sta povezana z gorami in se izražata skozi celotno pot slovenskega gornišstva in alpinizma. Tako je tudi stalna razstava v SPM zasnovana kot pot na goro in kot je pomembna pot na vrh, tako je pomembna pot v dolino. Mi smo si zastavili, da bomo najprej opisali, kakšni so bili vzgibi, da so ljudje začeli obiskovati gore. Nato prikazujemo organiziranost slovenskih planincev in gradnjo planinskih koč, ki je bila prav tako pomembna. Vedeti moramo, da so takrat tujci, ki so bili člani nemškega planinskega društva, začeli v naših gorah postavljati koče. In nemalokrat se je zgodilo, da za slovenske planince ni bilo prostora, ker so v kočah dali prednost nemško govorečim planincem. Slovencem se je to zdelo zamalo, zato so se odločili, da bodo postavili svoje koče. Če pomislimo, da je leta 1895 dovški župnik Jakob Aljaž na vrhu Triglava postavil Aljažev stolp, nam to pove, kako pomembna je bila identiteta, da so gore izražale slovensko lice, kot je zapisal *Planinski vestnik*.

Slovenski planinski muzej je namenjen vsem. Vršilka dolžnosti direktorice Irena Lačen Benedičič lepo oriše: "Namenjen je vsem Slovencem, da se zavemo korenin, mladim, da jim pokažemo še eno pot, otrokom, da vzljubijo gore, planincem, da nadgradijo svoja doživetja, turistom, da jih zamika edinstveni svet naših gor, in seveda tudi ljudem z omejenimi sposobnostmi, da doživijo tisto, za kar jih je življenje prikrajšalo." Za konec se zahvali za podporo in obisk vsem nam planincem, ljubiteljem gor, ki muzej radi obiščemo in ga podpiramo: "Smo živo stičišče planinske zgodovine, kjer s partnerji, sodelavci in prostovoljci ustvarjamo skupen prostor spomina in tkemo nitke prihodnosti, ki je ne bi bilo, če nas ne bi ob vsem tem podpirali vi."

Muzej, ki ga odlikuje postavitve gradiva od začetkov slovenskega planinstva do sodobnega obiskovanja gora in preživljanja časa v njih, do kotičkov, namenjenih otrokom, ter izjemnih vzponov in dosežkov alpinistov v naših in tujih gorah, je obiskalo že več kot 100.000 obiskovalcev. Kdo je vaš tipični obiskovalec in kdo so najpogostejši obiskovalci?

V mesecu avgustu leta 2010, ko smo muzej odprli, je SPM obiskalo več tisoč obiskovalcev, do konca leta si ga je ogledalo že več kot 15.000, kar je bilo zelo veliko. Res je, da smo planinci ob članarini prispevali delež sredstev za ogled muzeja, in tako je bila vstopnica za ogled že vključena. Tisto, kar je pomembnejše in kar smo si želeli, pa je, da se obiskovalci vračajo. K temu si prizadevamo tudi danes. Muzej je zanimiv tako za odrasle kot za mlade. Predvsem jih privlači aktivna vloga, saj se pri nas predmeti ne ogledujejo od daleč, ampak imamo veliko takih, pri katerih so lahko aktivni prek računalniških igrice ali se preizkušajo v različnih spretnostih. Seveda k temu pripomore vsakoletna posodobitev dela stalne razstave, zaradi česar je SPM še privlačnejši. Med septembrom in majem so najštevilčnejši domači obiskovalci, poleti pa tujci – v preteklih letih smo zabeležili Nemce, Nizozemce, Čehe, Francoze, Madžare in Avstrijce. Letos muzej tudi v poletnem času zelo obiskujejo Slovenci. Locirani smo v turistični občini Kranjska Gora, ki je trenutno na slovenski ravni na drugem mestu po izrabi turističnih bonov. Trenutno beležimo osemdeset odstotkov domačih gostov. Lani je stalno razstavo obiskalo več kot 18.700 obiskovalcev, občasne razstave in dogodke pa več kot 57.000, skupaj več kot rekordnih 65.000 obiskovalcev. V sodelovanju s TNP in Zavodom kulturne dediščine Slovenije in z lokalnimi ponudniki pripravljamo zanimive programe tudi v okolici, kot so vodenje po poti Triglavске Bistrice ali po poteh Mojstranske pripovedke.

Muzej je zastavljen didaktično vzgojno in v njem lahko obiskovalci preverijo svoje gorske veščine. To je tudi prvi igrificirani muzej na svetu – kaj to pomeni?

To pomeni, da se obiskovalci ne seznanjajo z branjem in proučevanjem posameznih predmetov, ampak predmete preizkušajo, zato jih uvrščamo v interpretacijska vodenja. Predmete si lahko ogledate skupaj s Požgancem, pomočnikom Jakoba Aljaža, ki je izvajal dela za postavitve stolpa; naši igralci pripovedujejo zgodbo, kako je Jakob Aljaž videl vse to. Sicer pa smo si naziv prvega igrificiranega muzeja na svetu prislužili, ko smo leta 2016 prevzeli Bivak II, t. i. dvojko, odsluženi bivak, ki nam ga je podaril AO PD Jesenice. Postavili smo ga pred muzej in mu želeli dati vsebino. To je bil tudi čas, ko so se pri nas začele pojavljati sobe pobega. Znali smo bivak povezati z nevarnostmi, ki pretijo v gorah, kako se pred temo umaknemo na varno, izognemo prepadam, kako si zapomnimo pravo pot in kako se zatečemo v varno pribežališče – bivak, čemur ta tudi služi. Podobno je z aktivnostjo, ki smo jo

uvedli letos v obliki čarobne škatle, *mystery box*. Gre za izziv obiskovalcem, ki rešujejo naloge, skrite v čarobni škatli, in se preizkušajo, če imajo usvojene vse veščine, spretnosti in znanje, da se lahko podajo na Triglav.

Skozi številne razstave in dogodke, ki jih pripravljate, se izražata pripadnost slovenskemu planinskemu narodu in ljubezen do gora. Kaj je po vašem osnovno poslanstvo muzeja danes?

Poslanstvo muzeja smo oblikovali s sodelavci, kot tudi z ustanovitelji in sofinancerji. Cilj smo videli v tem, da želi biti muzej prepoznaven kot osrednji državni planinski muzej, kar sicer še ni. Tako bo muzej stičišče ter nosilec lokalne in nacionalne identitete. Želimo, da bo prostor srečevanj, izobraževanja, spoznavanja, pa tudi razvedrila. Želimo postati povezovalac in promotor turistične ponudbe na območju Julijskih Alp ter muzej, ki bo hkrati odprt prostor družbenega dialoga 21. stoletja. V svojo vizijo smo zapisali, da si želimo trajnostne rasti in učinkovitosti svojega poslanstva, varovanja kulturne dediščine s področja gorništvaja, planinstva, alpinizma in povezanih dejavnosti.

SPM je prejel številna priznanja, med drugim je bil nominiran za evropski muzej leta 2012, prejel je nagrado Fundacije kralja Alberta I. za izjemne in trajne dosežke, ki imajo pomemben vpliv na gorski svet in zaščito Alp, pa častno Valvasorjevo priznanje Slovenskega muzejskega društva za prostor doživetij "Pobeg v bivak" in nagrado Živa za najboljši slovanski muzej leta 2017. Povejte nam, ali lahko SPM primerjamo s podobnimi svetovnimi muzeji?

Menim, da se zagotovo lahko štejemo med sodobne svetovne muzeje. Vse našete nagrade in tudi zadnja – zahvala predsednika države ob 10-letnici muzeja naše aktivnosti nam veliko pomenijo. Prav tako nagrada Živa leta 2017 za najboljši slovanski muzej. Med tristo milijoni Slovanov, to je med 23 kandidati iz enajstih držav, kamor spada tudi Rusija, smo prejeli najvišjo nagrado in bili prvi muzej v Sloveniji, ki jo je prejel. Ponosni smo in to nas zavezuje, da našo vsebino in dediščino predstavljamo odgovorno in zanimivo.

Muzeji postajajo kraj zbiranja, odkrivanja, tudi stičišče planincev in so že presegli zgolj ogledovane razstavljenih predmetov. Kako SPM sledi svetovnim trendom?

Sledimo svetovnim trendom na področju muzealstva, kakor tudi smernicam države za digitalizacijo kulturne dediščine, kar pomeni, da stalnim vsebinam in občasnim razstavam dodajamo projekte, privlačne tudi za turizem, na primer omenjeni Pobeg v bivak, Triglavski izziv, Virtualni spust s Triglava ali v globine jam in prvi helikopter, ki je pri nas začel z gorskim reševanjem. Pri tem ne pozabljamo na zgodbe ljudi, ki pišejo zgodovino našega planinstva, te so zelo pomembne, zato jih predstavljamo v muzeju.

Ob številnih razstavah in predavateljskih, filmskih, doživljajskih dogodkih se nam pojavlja vprašanje, katera razstava ali dogodek sta bila najbolj obiskana in odmevna?

To je zagotovo razstava o alpinistkah z naslovom *Korajža je ženskega spola*, pa tudi nova razstava o slovenskem alpinizmu bo najbrž podobno obiskana.

Kako ste proslavili letošnjo okroglo obletnico?

Obletnico proslavljamo skozi celo leto. Vsak ponedeljek na spletni strani www.planinskimuzej.si predstavljamo delovanje muzeja skozi obdobje desetih let. Prav na deseto obletnico delovanja, 7. avgusta letos, pa smo odprli razstavo *10 sidrišč* o desetih prelomnicah slovenskega alpinizma. Izpostavili smo Valentina Staniča, prvega alpinista Vzhodnih Alp, svetovno slavo v domačih stenah, boj za primat v zimskih vzponih, osvajanje osemtisočakov, duh velikih

jugoslovanskih odprav, plezanje v najzahtevnejših stenah, solo vzpone v velikih stenah, smučanje z Everesta in štiri od devetih zlatih cepinov, ki so jih prejeli naši alpinisti, prav tako pa se zazremo v prihodnost. Vse to je strnjeno v novem koledarju za leto 2021, ko bomo obeležili 100-letnico Slovenskega gorniškega kluba Skala.

Kdaj vas lahko obiščemo in kaj vse zanimivega nas čaka pri vas?

SPM lahko obiščete vsak dan (razen 1. januarja in 1. novembra) od 9. do 17. ure. Ob obisku muzeja se lahko sprehodite tudi do slapa Peričnik, po poti Triglavske Bistrice ali pa muzej obiščete ob vrnitvi z gora. ○

Na novi razstavi z mejniki slovenskega alpinizma pomemben del zasedajo naše velike odprave.

Foto: Zdenka Mihelič